

КОГНІТИВНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ

У статті розкривається сутність терміну "концепт" у світлі когнітивної лінгвістики, розглянуто види концептів, проаналізовано процеси сприйняття і концептуалізації дійсності носіями мови, а також фактори об'єктивного і суб'єктивного порядку, що беруть участь у формуванні картини світу певним етносом, представлено відображення особливостей навколишньої дійсності в семантиці лексичних одиниць, описано механізми людського засвоєння мови і принципи структурування цих механізмів.

Ключові слова: когніція, когнітивна семантика, фрейм, концептуальний аналіз, мовна картина світу, концептуальна ознака.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Кінець ХХ століття охарактеризований появою когнітивної науки, до завдань якої входить дослідження людського розуму, вивчення процесів, пов'язаних з отриманням, обробкою, зберіганням, використанням, організацією і накопиченням структур знання, а також з формуванням цих структур в свідомості (В. І. Герасимов, В. В. Петров, В. З. Дем'янков, Е. С. Кубрякова, А. П. Бабушкін, Ж. І. Щукліна, З. Д. Попова, R. Schank, A. Kass). Поява цього міждисциплінарного підходу обумовлена тим, що людська свідомість і розум відносяться до найскладніших феноменів, адекватний опис яких не може бути отриманий в рамках якоїсь окремої дисципліни. Когнітивна наука дозволяє вивчати ці феномени всебічно, інтегруючи дані і використовуючи методики дослідження з різних наук.

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Становлення сучасної когнітивної лінгвістики традиційно пов'язують з роботами американських лінгвістів Дж. Лакоффа, Р. Лангакера, Р. Джекендоффа та інших, хоча особливості засвоєння і обробки інформації за допомогою мови привертала увагу дослідників ще в ХІХ столітті. В рамках когнітивного напрямку мова розглядається як невід'ємна частина пізнання і як найбільш характерна когнітивна здатність людини, покликана пояснити процеси засвоєння, переробки і передачі знання (Дж. Лакоффа, А. П. Бабушкін, М. Н. Лапшина, Е. С. Кубрякова, А. Ченко, Л. Талмі, Ф. М. Березін, Г. І. Кустова).

У когнітивній лінгвістиці були вперше поставлені питання про те, якою бачить людина навколишню дійсність, виходячи з мовних даних, в якому вигляді мова відбивається в її мисленні, який досвід взаємодії з природою і собі подібними людина фіксує в мові в першу чергу і чому. У зв'язку з цим одним із завдань когнітивної лінгвістики є з'ясування того, якими є репрезентації різних фрагментів світу в голові людини і процедури їх обробки. Крім того, дослідники прагнуть описати механізми людського засвоєння мови і принципи структурування цих механізмів, загальні принципи сприйняття і категоризації світу, типи ментальних процесів (Е. С. Кубрякова, В. З. Дем'янков, Г. М. Костюшкіна).

Термін "концепт" відносно новий у вітчизняній лінгвістиці, і ще в першій половині 1970-х рр. він не адаптувався як термін в науковій літературі. Його повноправне використання починається тільки в 1980-х рр. з переказів англійських авторів. Необхідно відзначити, що термін "концепт" вперше вживається С. А. Аскольдовим ще в 1928 р. В даний час термін "концепт" закріпився у вітчизняній і зарубіжній лінгвістичній літературі і широко вживається в працях з когнітивної лінгвістики, семантики, лінгвокультурології.

Одне з перших за часом визначень концепту належить А. Вежбицькій: "Це об'єкт зі світу "Ідеальне", який має ім'я і відображає певні культурно зумовлені уявлення людини про світ "Дійсність" [1: 31].

В. А. Маслова вважає, що в сучасній лінгвістиці позначилися три основні підходи до розуміння концепту. Всі вони базуються на загальному положенні: концепт – те, що називає зміст поняття, синонім сенсу [2: 31–33]. Таким чином, при розгляді концепту найбільша увага приділяється культурологічному аспекту, оскільки вся культура розуміється як сукупність концептів і відносин між ними. Концепт розглядається як основний осередок культури в ментальному світі людини. При такому підході до розуміння концепту роль мови другорядна, вона є допоміжним засобом – формою омовлення згустку культури концепту. Представниками цього напрямку вивчення концепту є Ю. С. Степанов і В. Н. Телія.

Н. Д. Арутюнова та її школа, Т. В. Булигіна, А. Д. Шмельов представляють семантику мовного знаку єдиним засобом формування змісту концепту. Д. С. Ліхачов та Е. С. Кубрякова вважають, що концепт виникає не безпосередньо зі значення слова, а є результатом зіткнення значення слова з особистим і народним досвідом людини. Концепт як одиниця концептуальної картини світу є "оперативною змістовою одиницею пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи і мови мозку, всієї

картини, відображеної в психіці людини", "квантом" знання, що представляє зміст досвіду і знання, а також результати всієї людської діяльності і процесів осягнення світу [3: 90].

Концепт, за Д. С. Ліхачовим, підміняє собою значення слова, чим полегшує спілкування, розширює значення, залишаючи можливості для домислювання. Він пропонує вважати концепт "алгебраїчним виразом" значення, яким ми оперуємо в письмовій та усній мові, оскільки людина або не встигає, або не може охопити значення у всій його складності, або просто інтерпретує його по-своєму, в залежності від освіти, особистого досвіду, приналежності до певної професії, середовища тощо [4: 3–9].

У когнітивній лінгвістиці концепт – це комплексна розумова одиниця, яка в процесі розумової діяльності "повертається" різними сторонами, актуалізуючи свої різноманітні ознаки і шари. При цьому відповідні ознаки або шари концепту цілком можуть не мати позначення в мові, оскільки мовні засоби необхідні не для існування концепту, а для вираження його змісту.

Дослідники одноставно визнають, що концепт є одиницею ментального рівня і заснований на людському досвіді. Оскільки концептуальна система людини визначається фоновими знаннями, етнокультурним та соціальним середовищем, пов'язана із фізичним та культурним досвідом, який є індивідуальним як у кожної людини, так і у кожної лінгвокультурної спільноти, за одним і тим же словом певної мови в свідомості різних людей можуть стояти різні концепти.

На думку Д. С. Ліхачова, концепти є, в основному, загальними, але містять в собі безліч можливих відхилень і доповнень; потенційні можливості концепту залежать від культурного досвіду людини, крім цього має значення і здатність людини швидко витягати асоціації із запасу культурного, емоційного досвіду і обізнаності [4: 3–9].

У світлі викладеного очевидно, що концепт є одиницею ментального рівня і репрезентує сукупність ознак, структурованих певним чином. Він містить в собі всі знання людини про той чи інший об'єкт дійсності, а оскільки концепт знаходить відображення в мові, то саме мова забезпечує доступ до концептів і дає можливість їх реконструювати. У нашому розумінні концепт – це одиниця колективного знання / свідомості, яка відправляє до вищих духовних цінностей, що має мовне вираження і відзначається етнокультурною специфікою. Ми також дотримуємося точки зору М. Хайдеггера в тому, що концепт, відображаючи етнічне світобачення, маркує етнічну мовну картину світу і є цеглинкою для будівництва "дому буття".

Окреслення невирішених питань, порушених у статті. Як ми зазначали вище, концептуально-культурологічний напрямок, який оформився в кінці ХХ століття у вітчизняній філології, відрізняється широким поглядом на слово, яке вивчається "на стику цілого ряду гуманітарних галузей знання – лінгвістики, літературознавства, логіки, філософії, мистецтвознавства та культурології" [5: 8]. Слово відновлюється як цілісний об'єкт мистецтва, а метою лінгвістичного аналізу вже не може вважатися просто виявлення різних характеристик мовної системи та її ділянок, зокрема, лексики. Дослідження, побудовані на формальних критеріях, змінили прагнення до врахування антропологічного фактору в мовознавстві. Щоб зрозуміти і пізнати мову, необхідно звернутися до її носія – людини.

На сучасному етапі розвитку науки про мову не викликає сумнівів ствердження, що мова є джерелом науки, культури та історії. Кожен народ за допомогою мови по-своєму уявляє світ, що знаходить відображення, зокрема, у властивих мові певного етносу способах номінації, предикації, атрибуції та в інших засобах. Однак, як зазначалося лінгвістами, роль людського фактору в мові поки недостатньо досліджена, в той час як антропоцентричний підхід до вивчення мовних процесів дозволяє виявити національну специфіку мовних механізмів, визначити те, як людина впливає на мову і як мова впливає на людину та її культуру, а також, що видається особливо важливим, – дослідження подібного роду дозволяють вивчати народ, його менталітет через мову. Тому, **метою** цієї статті є аналіз сприйняття і концептуалізації дійсності носіями мови, аналіз факторів об'єктивного і суб'єктивного порядку, що беруть участь у формуванні картини світу певним етносом, відображення особливостей навколишньої дійсності в семантиці лексичних одиниць.

Виклад основного матеріалу. У сучасних антропоцентричних дослідженнях можна відзначити наступні напрямки у вивченні актуальних феноменів:

- 1) мова і менталітет;
- 2) людина і картина світу;
- 3) концепт;
- 4) концептуальний аналіз і картина світу.

Застосовуючи когнітивний підхід до вивчення мовного матеріалу, варто дефініціювати центральне поняття когнітивістики – когніцію. Всі визначення когніції у сучасних дослідженнях об'єднуються загальною ідеєю взаємозв'язку нашої свідомості із зовнішнім світом:

- Когніція може бути описана як взаємодія між нашою свідомістю і зовнішнім світом, в якому наша думка може проникати в будь-яку його точку.
- Когніція – сукупність ментальних процесів, що служить цілям обробки інформації, яка надходить ззовні [6: 356].

Когніція складається з "блоків", як наприклад, перцепції, пам'яті, уваги, пошуку інформації, здатності до розумного рішення проблем, уяви тощо. Ці "блоки" розглядаються в когнітивній перспективі як взаємозалежні і взаємовизначаючі [7: 29].

Когнітивна семантика стала одним з центральних розділів когнітивної лінгвістики. Вона представляється загальною теорією концептуалізації і категоризації, тобто того, як людина сприймає і осмислює навколишній світ, як її досвід пізнання реалізується в значеннях мовних виразів.

Центральним поняттям семантики є значення, але в когнітивній семантиці значення розглядається з нових позицій – спільно зі знанням: значення мовних форм слід вивчати як результати обробки та переробки інформації, що надходить до людини по всіх її чуттєвих каналах. Традиційна семантика вважає, що значення існує в світі (поза людиною), когнітивістики бачить в значенні феномен, що знаходиться в свідомості носія певної мови і визначається особливостями концептуалізації світу індивідом.

Одним з головних є постулат про те, що значення зводиться до концептуалізації ментального досвіду. Мова дає уявлення про навколишню дійсність шляхом вербалізації окремих концептів про світ, отриманих в ході пізнання світу і в результаті діяльності з його об'єктами. З метою кодування концептуального знання використовуються різні репрезентативні способи, які спочатку застосовувалися в когнітивній психології (семантичні ланцюги, схеми, скрипти, сценарії, фрейми). Пізніше ці способи репрезентації концептуального знання були адаптовані до проблем мовного аналізу різними лінгвістичними школами.

У когнітивній семантиці при розгляді структури концепту виділяється домен. Домени утворюють той (ми б сказали – семантичний) фон, з якого виділяється концепт: концепт "дуга" розуміється "з опорою" на уявлення про коло, гіпотенуза "спирається" на поняття про трикутник тощо.

Репрезентація концептуального знання вивчалася низкою вітчизняних і зарубіжних лінгвістів. З. Д. Попова та І. А. Стернін припускають, що концепт як одиниця структурованого знання має рухливу польову структуру і може отримати опис в термінах ядра і периферії. "До ядра будуть відноситися прототипові шари з найбільшою чуттєво-наочною конкретністю, первинні найбільш яскраві образи; більш абстрактні ознаки складуть периферію концепту. Периферійний статус тієї чи іншої концептуальної ознаки зовсім не свідчить про його малозначність в поле концепту, статус ознаки вказує на міру його віддаленості від ядра за ступенем конкретності і наочності образного уявлення" [8: 60]. Наприклад, концепт "Їжа" можна описати і як польову структуру. Ядром цього концепту будуть вважатися власне його синонімічні позначення – "Їжа", "Корм"; а периферією – номінанти конкретних страв, продуктів, процесів приготування їжі тощо.

Дослідники виділяють три типи моделей концептів: однорівневі, багаторівневі і сегментні концепти. Розглянемо структуру цих типів концептів.

Базовий шар однорівневого концепту становить лише чуттєве ядро. Такі концепти містять фактично один рівень. Прикладом однорівневих концептів служать предметні образи, деякі концепти-уявлення, побутові концепти: "жовтий", "солоний", "ложка", "тарілка" тощо.

Багаторівневий концепт включає в себе кілька когнітивних шарів, що розрізняються за рівнем абстракції, і послідовно нашаровуються на базовий шар. Концепт "грамотний" – багаторівневий концепт, оскільки включає, крім базового шару, ще цілий ряд шарів, що розрізняються за ступенем абстрактності. Базовий шар цього концепту становить образ "грамотно пише людина". Концептуальні ознаки – "вміти читати", "вміти правильно, добре читати, писати, говорити", "професійно розбиратися в чому-небудь", "якісно виконувати будь-яку роботу", "дотримуватися норм, правил ефективного спілкування" – складають периферію концепту "грамотний".

Сегментний концепт складається з базового чуттєвого шару й інших шарів, рівноправних за ступенем абстракції. Наприклад, концепт "толерантність" має базовий шар, що включає когнітивні ознаки: "терпимість", "стриманість". Отже, наочний образ стриманої, спокійної, незворушної, ввічливої людини є одиницею "універсального предметного коду". Периферійними шарами концепту "толерантність" є такі сегменти, як: політична, наукова, побутова, педагогічна, етнічна, спортивна, музична, медична, екологічна толерантність.

Отже, когнітивна семантика розглядає концепт як польову структуру, що має ядро (або предметно-образний код, "універсальний предметний код" – найменування концепту) і периферійні шари (або більш абстрактні характеристики концепту, які межують з характеристиками інших полів). До цієї структури деякі дослідники додають інтерпретаційні шари, що включають оцінки і трактування змісту ядра концепту національною, груповою й індивідуальною свідомістю.

На наш погляд, дослідження концепту з позиції польової структури представляється найбільш перспективним, оскільки в даному випадку відкривається можливість виявлення семантичних ознак змісту концепту, а також виділення його ціннісної, образної і понятійної складових.

В рамках когнітивної семантики виділяється семантичний напрямок А. П. Бабушкіна, який визначає наступні типи лексичних концептів:

- розумові картинки (часто представляють предметні реалії або міфологеми: *ангел, смерть, ромашка, півень*);
- концепти-схеми (слова з "просторовим" значенням: *річка, дерево, дорога*);
- концепти-гіпероніми (слова, що відображають гіпо-гіперонімічні зв'язки в лексиці: *взуття – це туфлі, черевики, сандалі*);
- концепти-фрейми (лексема, що зберігає набір, сукупність асоціацій і яку видобувають із пам'яті в зв'язку з ситуацією: *лікарня – це лікарі, медсестри, хворі, відділення, палати, запахи, лабораторія, приймальний покій* тощо);
- концепти-інсайти (лексеми, "що позначають найбільш примітивний за своєю організацією денотат, особливості будови якого відомі будь-якій людині з раннього дитинства": *парасолька – це пристрій для захисту від дощу*);
- концепти-сценарії (лексеми, які передбачають розвиток подій, динаміку дії: *бійка, лекція*);
- калейдоскопічні концепти, або "концепти абстрактних імен соціальної спрямованості" (лексеми, за якими стоять концепти-сценарії, фрейми, схеми, розумові картинки, серії переживань і почуттів: *совість, борг, порядність*) [9: 43–67].

У когнітивній семантиці існує також фреймова теорія організації лексики, або фреймова теорія представлення знань – це теорія про побудову людських знань про світ. В основі фреймових досліджень лежить ідея існування типових для конкретної культури моделей, заснованих на спостереженнях і досвіді. Фрейм пов'язаний з інтерпретацією позамовної дійсності.

Фреймова теорія в лінгвістиці була запропонована Ч. Філлмор. "Найбільш корисну інформацію про лексичні одиниці дає набір фреймів, в яких вона відіграє певну роль, і визначення позиції, яку вона займає в кожному з цих фреймів" [10: 345]. Фрейм виступає як структура знань, що описують певний концепт і є пов'язаними між собою мовною основою і досвідом.

Фрейми дозволяють зрозуміти приховані елементи значень. У найзагальнішому плані фрейм визначається як ієрархічна структура знань про деякий стереотипний стан речей – про ситуацію, подію, факт, явище, процес, дії, будь-який матеріальний або нематеріальний об'єкт.

У руслі даної проблеми поряд з фреймом розробляються поняття "сцена", "схема", "модель" тощо. Ч. Філлмор пропонує наступні термінологічні розмежування: термін "сцена" пропонується використовувати, коли маються на увазі почерпнуті з реального світу дані, дії, об'єкти, а також індивідуальні спогади про все це; термін "схема" – коли мається на увазі одна з концептуальних систем або структур, які з'єднуються у щось єдине при категоризації дій та об'єктів, а також для позначення різних репертуарів категорій, що виявляються в наборах протиставлень, прототипних об'єктах тощо; термін "модель" – для вираження точки зору конкретної людини на світ або уявлення про світ інтерпретатора в процесі інтерпретації тексту. "Ми можемо вживати термін фрейм, коли мається на увазі специфічне лексико-граматичне забезпечення, що є в розпорядженні певної мови для найменування і опису категорій і відносин, виявлених в схемах" [10: 339].

Отже, на основі досвіду, сцен реального світу в свідомості виникають концептуальні схеми, що активізуються за допомогою слів з мовного фрейма і слугують блоками для побудови "моделі світу, сумісної з текстом" [10: 340]. Фрейм є найважливішою структурою передачі знань, причому ці знання виділяються не довільно, а для опису певного концепту. Т. А. ван Дейк говорить про фрейми як про одиниці, що містять основну, типову і потенційну інформацію, яка асоційована з тим чи іншим концептом.

Структурні елементи фрейму, на думку деяких дослідників, схожі на деталі конструктора. З цих деталей можна зібрати, наприклад, замок – це і буде фрейм. Але з цих же деталей можна буде зібрати й інший замок, доповнюючи іншими деталями або навіть не використовуючи деякі деталі. Таким чином, фрейм – це структура ієрархічного типу. Складові фрейма, конструкти фрейму, можуть входити в інші фрейми, більш того, цілий фрейм може входити в інший, більший фрейм. Так, наприклад, фрейм "*футбольний матч*" включає в себе такі слова, як команда, вигравати / програвати, рахунок, футболіст, м'яч, ворота, гол, воротар, захищати, суддя, уболівальник, глядач, стадіон, футбольне поле, противник тощо, і водночас входить в більший фрейм "*спорт*".

Таким чином, у когнітивній семантиці лексичне значення пов'язане, перш за все, зі своїм понятійним підґрунтям, а не тільки зі словами, що стоять з ним в одному ряду. Значення слова представляється у вигляді схем – фреймів, що базуються на особистому досвіді співрозмовника. Слово визначається по відношенню до кадру, в який воно входить, а не по відношенню до інших слів.

Значення слова в когнітивній семантиці залежить від концептуального фону, знання якого потрібно для вірного вживання лексичної одиниці. Слово розглядається не з точки зору його зв'язків з іншими словами, а з позицій пережитого досвіду, асоціацій, викликаних когнітивними структурами. Когнітивна семантика включає в аналіз весь комплекс знань про явище незалежно від їх ступеня вираження в мові і враховує антропоцентричний фактор при описі семантики.

Висновки та перспективи подальшого дослідження проблеми. Когнітивний підхід включає в число концептів лексеми, значення яких складають зміст національної мовної свідомості і формують наївну картину світу носіїв мови. Концептами, відповідно до такого підходу, можуть бути будь-які лексичні одиниці, в значенні яких проглядається спосіб (форма) семантичного уявлення культури і знань про світ. Когнітивна лінгвістика визначає концепт як термін, що слугує поясненню одиниць ментальних або психічних ресурсів нашої свідомості і тієї інформаційної структури, яка відображає знання і досвід людини; концепт є оперативною змістовою одиницею пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи і мови мозку, всієї картини світу, відображеної в людській психіці.

Концепти є одиницями свідомості, які відображають людський досвід у формі тієї чи іншої інформаційної структури. Концепт визнається таким собі уявним утворенням, що виконує замісну функцію, яка полягає в підміні значення слова. При цьому на перший план виходять суб'єктивно-значущі характеристики концепту, закріплені в людській свідомості у вигляді різних образів, стійких типових форм індивідуальної та групової життєдіяльності людей. До того ж, концепт є одиницею концептосфери, яка має або не має словесне вираження.

Лінвокультурологічний підхід розглядає концепт децю з іншого боку і відносить до числа концептів семантичні утворення, відмічені лінвокультурною специфікою, що відображають менталітет мовної особистості певної етнокультури. Концепт в культурологічній лінгвістиці або в лінвокультурології – це відображення культури в свідомості людини, а також те, за допомогою чого людина сама входить в культуру, а в деяких випадках і впливає на неї.

Тому, **перспективу подальшого розвитку** може скласти дослідження культурних концептів в термінологічному апараті науки, визначення їхньої сутності, характеристик та видів, а також співвідношення з планом вираження лексико-семантичної парадигми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Фрумкина Р. М. Концепт, категория, прототип / Р. М. Фрумкина // Лингвистическая и экстралингвистическая семантика : [Сб. обзоров] / [Редкол. : Кузнецов А. М. (отв. ред.), Трошина Н. Н.]. – М. : ИНИОН, 1992. – С. 31–44.
2. Маслова В. А. Введение в когнитивную лингвистику / В. А. Маслова. – 2-е изд., испр. – Москва : Флинта : Наука, 2006. – 293 с.
3. Кубрякова Е. С. Концепт / Е. С. Кубрякова // Краткий словарь когнитивных терминов. – М., 1996. – С. 90–93.
4. Лихачев Д. С. Концептосфера русского языка / Д. С. Лихачев. – Изв. РАН. Сер. лит. и яз. – Т. 52. – 1993. – № 1. – С. 3–9.
5. Нерознак В. П. Теория словесности : старая и новая парадигмы / В. П. Нерознак // Русская словесность : От теории словесности к структуре текста : Антология. – Ин-т народов России и др.; Под общ. ред. В. П. Нерознака. – М. : Academia, 1997. – 317 с.
6. Hutchins E. Cognition in the World / E. Hutchins. – Cambridge (Mass.) : MIT Press, 1995. – 426 p.
7. Демьянков В. З. Когнитивная лингвистика как разновидность интерпретирующего подхода / В. З. Демьянков // Вопросы языкознания. – 1994. – № 4. – С. 17–33.
8. Попова З. Д. Некоторые проблемы выявления национальной специфики языка / З. Д. Попова, И. А. Стернин // Язык и национальное сознание. – Науч. изд. – Воронеж : Истоки, 2002. – С. 57–64.
9. Бабушкин А. П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка / А. П. Бабушкин. – Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 1996. – 103 с.
10. Fillmore Ch. Individual Differences in Language Ability and Language Behavior : [Tab.] I ed. by Charles J. Fillmore. – New York [u.a.] : Academic Pr., 1979. – 396 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Frumkina R. M. Kontsept, katehoriia, prototyp [Concept, Category and Prototype] / R. M. Frumkina // Linyhvystycheskaia i ekstralinyhvystycheskaia semantyka [Linguistic and Extralinguistic Semantics] : [Sb. obzorov] / [Redkol. : Kuznetsov A. M. (otv. red.), Troshyna N. N.]. – M. : INION, 1992. – S. 31–44.
2. Maslova V. A. Vvedeniie v kohnytyvnuiu linyhvistyku [Introduction to Cognitive Linguistics] / V. A. Maslova. – 2-e izd., ispr. – Moskva : Flynta : Nauka, 2006. – 293 s.
3. Kubriakova E. S. Kontsept [Concept] / E. S. Kubriakova // Kratkyi slovar' kohnytyvnykh termynov [Concise Dictionary of Cognitive Terms]. – M., 1996. – S. 90–93.
4. Lykhachev D. S. Kontseptosfera russkohoazyka [Conceptual Sphere of the Russian Language] / D. S. Lykhachev. – Izv. RAN. Ser. lit. i yaz. T. 52. – 1993. – № 1. – С. 3–9.
5. Neroznak V. P. Teoriia slovesnosti : staraia i novaia paradyhmy [Literature Theory : Old and New Paradigms] / V. P. Neroznak // Russkaia slovesnost' : Ot teorii slovesnosti k strukture teksta : Antolohiia [Russian Philology. From Concept to the Structure of the Text]. – In-t narodov Rossii i dr.; Pod obshch. red. V. P. Neroznaka. – M. : Academia, 1997. – 317 s.
6. Hutchins E. Cognition in the World / E. Hutchins. – Cambridge (Mass.) : MIT Press, 1995. – 426 p.
7. Demiankov V. Z. Kohnytyvnaia linyhvistyka kak raznovydnost' interpretyruyushcheho podkhoda [Cognitive Linguistics as a Subkind of an Interpreted Subcode] / V. Z. Demiankov // Voprosyazykoznanii [Linguistic Issues]. – 1994. – № 4. – S. 17–33.

8. Popova Z. D. Nekotoryie problemy vyivlennia natsional'noi spetsyfyky yazyka [Some problems of defining of language national specificity] / Z. D. Popova, Y. A. Sternyn // Yazyk i natsional'noie soznanye [Language and National Consciousness]. – Nauch. izd. – Voronezh : Istoky, 2002. – S. 57–64.
9. Babushkin A. P. Typy kontseptov v leksiko-frazeologicheskoi semantike yazyka [Types of Concepts in Lexical and Phraseological Semantics of the Language] / A. P. Babushkin. – Voronezh : Izd-vo Voronezh, hos. un-ta, 1996. – 103 s.
10. Fillmore Ch. Individual Differences in Language Ability and Language Behavior: [Tab.] I ed. by Charles J. Fillmore. – New York [u.a.] : Academic Pr., 1979. – 396 c.

Гусейнов А. С. Когнитивные аспекты исследования концепта.

В статье раскрывается сущность термина "концепт" с точки зрения когнитивной лингвистики, рассматриваются виды концептов, анализируются процессы восприятия и концептуализации действительности носителями языка, а также факторы объективного и субъективного порядка, которые принимают участие в формировании картины мира определенным этносом, представлено отображение особенностей окружающей действительности в семантике лексических единиц, описаны механизмы овладения языком и принципы структурирования этих механизмов.

Ключевые слова: когниция, когнитивная семантика, фрейм, концептуальный анализ, языковая картина мира, концептуальный признак.

Guseynov A. S. Cognitive Aspects of Concept Research.

The article deals with the term "concept" in the light of cognitive linguistics and specifies the mechanisms of human language acquisition and structuring principles of these mechanisms as well as general principles of perception and categorization of the world. The meaning is reduced to the conceptualization of mental experience. It gives an idea of reality by verbalizing some concepts of the world, obtained from the knowledge of the world and from the activities with its objects. In order to encode conceptual knowledge, various representative methods were originally used such as semantic chains, charts, scripts, and frames. The definition of the concept as a term that serves to the explanation of units of mental or psychic resources of our consciousness and the information structure that reflects the knowledge and experience of the person is brought into light. The scientific methods of analysis, description and comparison have been used in order to single out the types of concepts. Concepts as mental images, schemes, hyperons, frames, insights, scenarios and kaleidoscopic concepts are specified. As a result, it is proved that concepts are units of consciousness that reflect the human experience in the form of an information structure. The concept is recognized as a mental entity that performs replacement function, which is the substitution of the word. Thus, important subjective characteristics of the concept embodied in the human mind in a variety of images, stable typical forms of people's individual and group activities. In addition, the concept is a conceptual entity that has or does not have the verbal expression.

Key words: cognition, cognitive semantics, frame, conceptual analysis, language world picture, conceptual sign.